

Cejpová, Miroslava

**Pozůstatky teplovzdušného vytápěcího systému na hradě Brandýs,
okr. Ústí nad Orlicí**

Archaeologia historica. 2005, vol. 30, iss. [1], pp. 191-198

ISBN 80-7275-056-9

ISSN 0231-5823

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140621>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Pozůstatky teplovzdušného vytápěcího systému na hradě Brandýs, okr. Ústí nad Orlicí

MIROSLAVA CEJPOVÁ

Hrad Brandýs nad Orlicí tvoří jednu z dominant stejnojmenného městečka. Vypíná se nad radnicí na dlouhé úzké ostrožně spadající na jihu strmě do údolí Tiché Orlice, na západě mírněji do Jiskrova údolí, kterým protéká Dolanský potok.

Nejstarší doložené osídlení v bezprostředním okolí hradu představovala ves Loukoť doložená již roku 1227. Loukoť po založení hradu splynula s nynějším městečkem. Hrad Brandýs nad Orlicí vystavěli příslušníci šlechtického rodu pocházejícího ze Saska, kde sídlili na hradě Brandis. Příslušníci tohoto rodu Jindřich a Günter přišli na Moravu zřejmě ve službách olomouckého biskupa Bruna ze Schaumburka. Prvně se v našich písemných pramenech objevují roku 1274, kdy získali léno ve vsích na Přerovsku. Jindřich z Brandisa se později přešel ze služeb biskupa Bruna na královský dvůr, protože je uváděn jako svědek na listinách v roce 1289 a 1297. Zřejmě dostal od krále Václava II. pověření ke kolonizaci kraje na Tiché Orlicí (Musil 2002, 160–161). Protože pánové z Brandisa přenesli název svého hradu v Sasku na své nové sídlo ve východních Čechách, není možné usuzovat na existenci hradu v Čechách pouze na základě predikátu. F. Musil (2002, 161) považuje za první písemný doklad prokazatelně se vztahující k Brandýsu nad Orlicí údaj z roku 1298, kde se připomíná Sezema de Brandis jako ručitel dluhů Vítka ze Švábenic, který sídlil v neďalekých Českých Heřmanicích.

Dalším známým držitelem hradu je Oldřich z Brandýsa, který se poprvé píše podle hradu roku 1303 (Ulricus de Brandiss, RB. II, 842. Profous 1954, I, 161). Oldřich z Brandýsa byl jmenován jako jeden z pánů, který plnil zboží Zbraslavského kláštera. K roku 1308 je ve Zbraslavské kronice popisováno pustošení klášterního majetku u Lanškrouna, Ústí nad Orlicí a Třebové (circa Landiscronam, Wilhelmswerd, Tribouiam) a okolních statků Ješkem řečeným ze Šildberka, Janem Vusthubem, Petrem ze Žampachu, Jenišem ze Supí Hory (z Kyšperka), Bohuňkem ze Šumberka, Vítkem ze Švábenic a Oldřichem z Brandýsa, vesměs sousedy východočeského majetku kláštera. Klášter si musel pokoj pro tento svůj majetek vykoupit částkou 300 hřiven (stříbra), z nichž Oldřich z Brandýsa obdržel 30 (Zbraslavská kronika 1976, 218–219).

Znovu je Oldřich z Brandýsa uváděn v souvislosti se sporem pánů z Potštejna s Pušovci. Když byl zavražděn Pušovci Procek z Potštejna, jeho syn Mikuláš se pomstil a zabil s pomocí Oldřicha z Brandýsa a svých dvou služebníků Peregrina Puše ve Starém Městě Pražském. Oldřich z Brandýsa byl za tuto vraždu v roce 1312 odsouzen ke kajičné pouti ke sv. Jakubu Kompostelskému do Španělska. Naposledy je jmenován v roce 1323 jako svědek na listině, kterou daroval Mikuláš z Potštejna podací kostelní právo v Kostelci nad Orlicí Zderazskému klášteru (Sedláček 1883, 135).

Někdy mezi lety 1323–1361 došlo ke změně vlastnických vztahů. Od druhé poloviny 14. století (nejpozději od roku 1361, Malaták 1999) je pánem hradu a panství Jan z Boskovic, který měl většinu svého majetku na Moravě. Brandýs byl v majetku pánů z Boskovic až doby kolem roku 1423. Tehdy je naposledy jmenován Jan z Boskovic a Brandýsa, který zemřel brzy potom bez mužských dědiců. Protože Brandýs není uveden v majetku, který zdědili jeho strýcové Vaněk a Beneš z Boskovic, je pravděpodobné, že ho prodal ještě on nebo jeho dcera Veronika (Sedláček 1883, 135–136).

Dalšími držiteli hradu se stali pánové ze Šternberka. Smil ze Šternberka se píše seděním na Brandýse v letech 1429–1431. Pánové ze Šternberka drželi Brandýs až do doby kolem roku

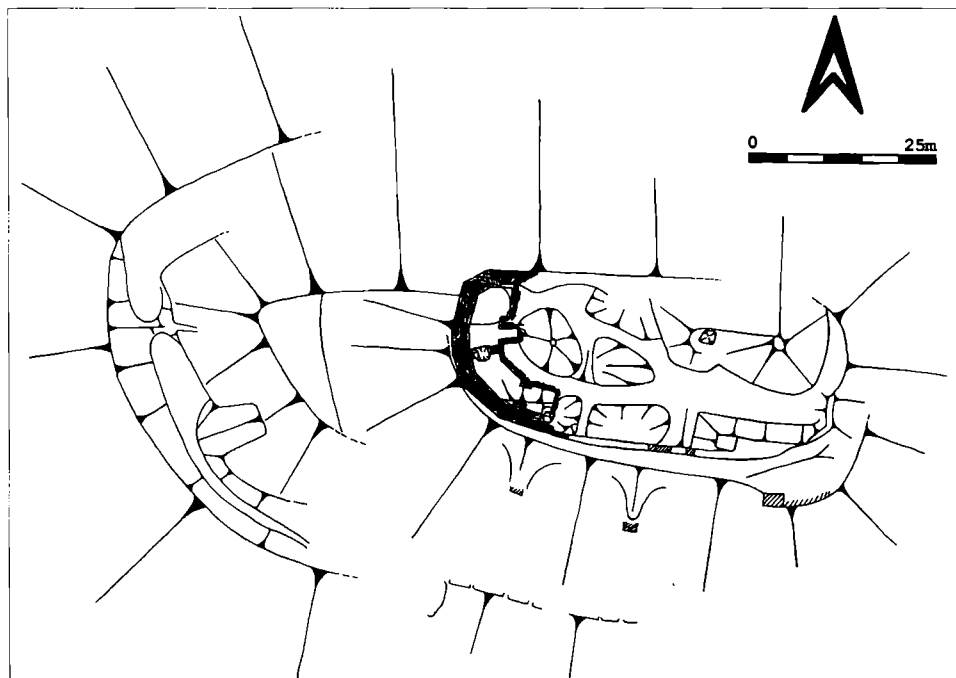
1450. V tomto roce byl pravděpodobně majitelem hradu již Zdeněk Kostka z Postupic, který je přímo pánem na Brandýse jmenovaný v roce 1457. V majetku pánů z Postupic zůstalo panství až do roku 1506, kdy ho Jan Kostka z Postupic prodal Vilémovi z Pernštejna. Vilém hned v roce 1507 nařídil zbourat brandýský hrad. Po jeho smrti roku 1521 připadl Brandýs Janovi z Pernštejna, který v roce 1544 prodal větší část bývalého panství Bohušovi Kostkovi z Postupic. Při této příležitosti je hrad uváděn jako „zámek pustý“ (Sedláček 1883, 137).

Bohuš Kostka z Postupic za účast ve stavovském povstání v roce 1547 musel Brandýs přijmout od krále jako manství a nesměl ho bez jeho svolení ani opustit. Protože v Brandýse neměl žádné sídlo, opravil hrad Brandýs. Svědčí o tom věnný zápis jeho manželce Libuši z Lomnice z roku 1553, kterým jí zapsal 2 000 kop gr. č. na hradu a městečku Brandýse. Bohuš Kostka z Postupic zemřel v roce 1557. Brandýské panství jako manský statek připadlo králi. Protože manželka Bohuše Kostky z Postupic Libuše z Lomnice měla na Brandýse zapsané své věno, prodal jí král Ferdinand toto panství (pouze bez nejjižnějších vesnic). V zápise do desek zemských ze dne 6. 4. 1558 se uvádí „zámek Brandýs s domem svobodným v nově vystaveným“. Znamená to, že někdy po roce 1553 nechal Bohuš Kostka opravit k bydlení ještě dům ve městě. Libuše z Lomnice odkázala majetek svému synovi z prvního manželství Janovi ze Žerotína (zemřela roku 1559). Po Janovi ze Žerotína zdědila panství roku 1583 jeho druhá manželka Mandaléna z Chlumu. Hrad byl v této době pravděpodobně ještě v pořádku, je možné, že zde ještě páni bydleli, protože se v soudobých zápisech několikrát nazývá „starý zámek“ (Sedláček 1883, 138–139).

Asi roku 1589 se majetku ujal Karel starší ze Žerotína, syn Jana staršího ze Žerotína z prvního manželství s Marjanou z Boskovic. Roku 1597 dospěl Jan Diviš, syn Jana staršího ze Žerotína z druhého manželství a oba bratři si rozdělili majetek, který dosud drželi v nedělu. Brandýs připadl Janu Divišovi, který roku 1616 postoupil všechna svá práva, i k zámku Brandýsu s panstvím, své manželce Anně ze Žerotína. Po jeho smrti v roce 1616 se vdova, která nechtěla panství podržet, ve smlouvě uzavřené s Karlem starším ze Žerotína 3. 6. 1616 vzdala svých nároků na Brandýs a majetek se znovu spojil v rukou Karla staršího, který se

Obr. 1. Letecký snímek hradu. Foto M. Cejpvá.

Obr. 2. Zaměření hradního jádra (M. Cejmová, P. Cejp) se zakreslením přístupných sklepů (podle J. Čížka–J. Slavíka 1987, 92).

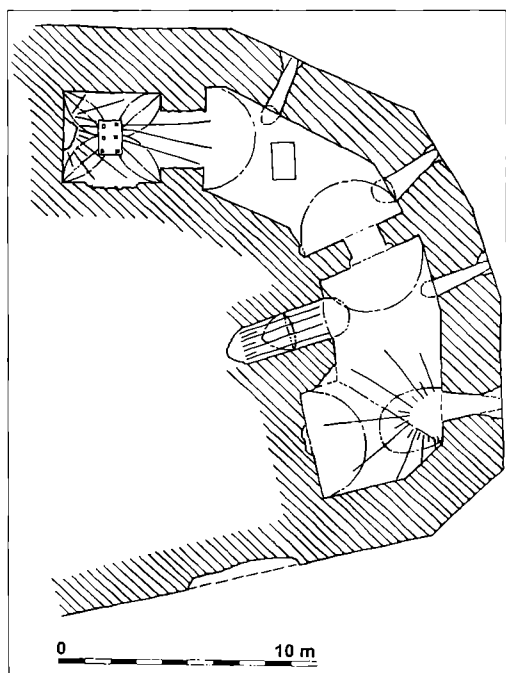
v Brandýské panství uvázel 17. 12. 1617. V době po Bílé hoře na brandýském panství pod ochranou Karla staršího ze Žerotína našlo útočiště 24 českobratrských kněží, mezi nimi od roku 1622 i Jan Ámos Komenský. Karel starší ze Žerotína držel brandýské panství i po své emigraci v roce 1627 až do své smrti v roce 1636. Po Karlově manželce Kateřině z Valdštejna přešlo panství v roce 1642 na Marii Zárubovou z Hustířan, která ho roku 1652 prodala Janu Fridrichovi z Trauttmansdorfu. V době prodeje hrad ještě stál (ve smlouvě je uveden jako Brandýs hrad), po spojení brandýského a litomyšlského panství však definitivně ztratil svůj význam a zpustl (Sedláček 1883, 139–142).

Dispozice hradu byla trojdílná. Přístupová cesta vedla od západu přes šijové příkopy a dvě předhradí do hradního jádra, které zaujímal západní konec ostrožny. Jádro a druhé předhradí byly chráněny parkánem. Čelo jádra zajišťovala trojúhelná, mírně se svažující plošina. Před ní byl příkop a val, které pokračovaly podél severní strany hradu až k příkopu mezi prvním a druhým předhradím.

Hradní jádro má tvar úzkého oválu, který byl opevněný hradbou a parkánem. Na jeho severovýchodním nároží se nachází suťový kužel, který by mohl být pozůstatkem bergfritu. Na západní a jižní straně se zachovaly pozůstatky podsklepených obytných staveb osvětlených šterbinovými okénky v obvodové hradbě (obr. 1, 2).

V současné době jsou přístupné tři sklepy na jihozápadní straně hradu, zbývající jsou zavalené. Dnešní vstup umožňuje druhotně rozšířené východnější šterbinové okénko ve středním z nich, původně se však vstupovalo šijí z nádvoří, která ústila do jihovýchodního kouta severozápadního sklepa. Severozápadní a střední sklep byly zaklenuté valenou klenbou a oddělené příčnou zdi, v níž se dochovaly špalety dveřního otvoru s otisky ostění. Horní část zdi včetně záklenku dveřního otvoru je zřícená. Vrcholnice valené klenby leží 2,85 nad dnešní úrovní podlahy, která vzhledem k umístění portálu zhruba odpovídá úrovni původní.

Východní sklep je obdélná prostora široká 3,7 m (západ–východ) a dlouhá 4,0 m (sever–jih). Je zaklenutá dvěma klenbami umístěnými nad sebou. Spodní křížová klenba bez žebor silná 0,25–0,30 m je klenutá z úzkých opukových kamenů. V místě vrcholu této

Obr. 3. Zakreslení přístupných sklepů podle J. Čížka, J. Slavíka (1987, 92), upraveno.

klenby je v ní zjevně záměrně vynechána obdélná vpadlina s pečlivě vyzděnými okraji orientovaná sever-jih o rozměrech 1,53×1,00 m. Její okraje se dochovaly bez porušení na severní straně, zbývající průběh je možné rekonstruovat. Zcela chybí její jihovýchodní konec, protože zde jsou obě klenby propadlé. Nad křížovou klenbou leží druhá klenba, která na ni těsně dosedá v místě obdélného výklenku. Protože křížová klenba je poškozovaná, je možné sledovat horní klenbu i na několika dalších místech. Je vyzděna ze stejných úzkých kamenů, které jsou kladeny pokud možno kolmo na kameny ve spodní klenbě. Její výška je menší než výše křížové klenby, tím vzniká mezi oběma klenbami prostor při obvodových stěnách sklepa. Ten je vyplněn vodorovně kladenými kameny na maltu (obr. 3).

V horní klenbě je v obdélném prostoru vyzděno šest průdůchů, které směřovaly kolmo vzhůru do místnosti nacházející se nad sklepem. Pět průdůchů se dochovalo celých, větší část šestého a se zřítla s klenbou, zachovaly se z něj jen

dvě řady kamenů na dvou sousedních stranách. Průdůchy měly rozměr strany otvoru od 11 do 16 cm. Jejich okraje v klenbě tvořilo šest cihel o rozměrech 24,5×11,5×7,0 cm, po dvou na šířku nad sebou na protilehlých stranách, mezi nimi po jedné na výšku. Nad cihlami byly průdůchy vyzděné z kamene. V horních částech jsou dnes vyplněné suti, největší měřitelná hloubka je 0,51 m. Cihly se dochovaly celé i ve zlomcích, v několika případech zůstaly jen otisky v maltě (obr. 4, 5).

Průrazem v jihovýchodní části sklepa se dovnitř stále splachuje hlína a kamení z destrúované horní části budovy. Další velká destrúkce je na severní straně sklepa, kde je zřícená horní část severní zdi, což vedlo k tomu, že se do prostoru sklepa vyvalilo velké množství suti a zásypu z prostoru vně této zdi. Celý prostor sklepa je tak zhruba ze dvou třetin zasypaný. To znesnadňuje určení původní výšky sklepa. Křížová klenba je v nejvyšším místě, tj. kolem výklenku, asi o 0,5 m výše než vrchol valené klenby v sousedních místnostech. Místnost je však tak vyplněná suti, že nikde není viditelná původní úroveň podlahy. Pouze podle spodní úrovně otvoru prolámaného ve zdi oddělující východní a střední sklep je možné předpokládat, že podlaha nebyla výše, než ve valeně zaklenutých místnostech. Vzhledem k tomu, že v těchto sklepech na několika místech vystupuje skála, nebyla snad podlaha ani o mnoho níže, takže výše sklepa by ve vrcholu křížové klenby, to je v místě výklenku s průdůchy, byla okolo 3,35 m.

Východní sklep je dnes propojený se středním sklepem širokým otvorem vylámaným ve zdi, která oba sklepy odděluje. Zeď je destrúovaná až nad úroveň kleneb v obou prostorech, což způsobilo i destrúkci přiléhajících úseků těchto kleneb, menší destrúkci valené ve středním, větší destrúkci obou kleneb i části zdiva nad těmito klenbami ve východním sklepe. Ze současného stavu zdiva není možné určit, zda sklepy byly původně propojené. Proti svědčí staré popisy hradu, ve kterých se hovoří o dvou sklepech, dvou valeně zaklenutých sklepech nebo sklepech valeně zaklenutých (Sedláček, 1883, 134: „Odtud pracným lezením se dostaneme pod jižní zeď paláce, kdež se posud dva dobře sklenuté a veliké sklepy

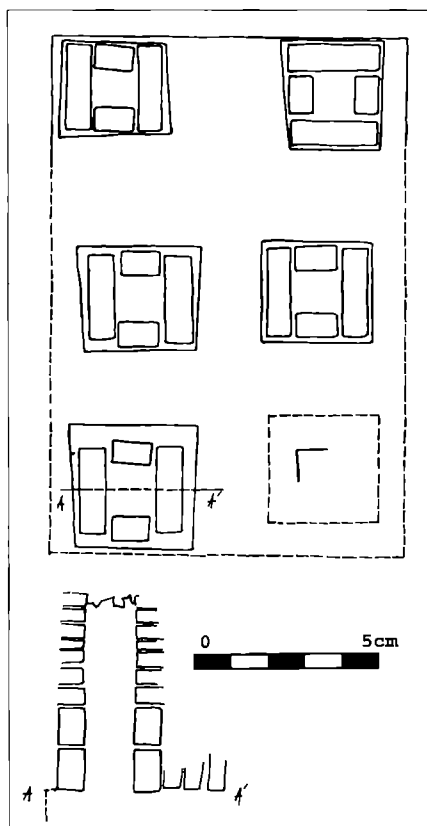
nacházejí.“; Nešpor–Horčička, okolo 1900, 41: „Palác hradní byl výstavnosti prosté; pod jeho zdi zachovaly se dosud dva klenuté sklepy.“; Wirth, 1902, 8: „... v přízemí sklepy, částečně již zasypané, valeně klenuté, osvětlené střílnami zvenčí 1 m vs., 0,10 m širokými“; KČ., 1914, 294: „Pod jižní zdi paláce nalézají se dva sklepy, valeně sklenuté, částečně zasypané.“). Vzhledem k tomu, že spodní klenba východního sklepa je křížová, je možné na základě uvedených popisů předpokládat, že přístup do východního sklepa byl druhotně vyláman někdy po roce 1914 a že tento sklep původně s valeně zaklenutými sklepy propojen nebyl.

Vstup do sklepa byl s největší pravděpodobností šíjí z nádvoří, která ústila na severní straně. Vzhledem k výši zásypu však nelze jednoznačně vyloučit ani přístup ze sousedního, dnes zavaleného východního sklepa, i když ho považuji za méně pravděpodobný. Sklep nebyl osvětlen střílnovými okénky jako sklepy sousední.

Nálezovou situaci ve východním sklepe je možné interpretovat jako pozůstatky teplovzdušného vytápění hradu. Dosud objevené středověké teplovzdušné vytápěcí systémy u nás je možné rozdělit podle fungování topného tělesa do dvou základních skupin – na akumulční a konvekční. Akumulční systém rozděloval proces topení na dvě fáze. Během první kouř z topného tělesa volně procházel do akumulční vložky (např. vrstvy oblázků), rozehříval ji a odcházel komínem. Průduchy umístěné v podlaze vytápěné místnosti nad otopným zařízením byly uzavřené. Ve druhé fázi bylo topné těleso vyčištěno, byl uzavřen přístup do komína kouřovou klapkou a přes topné těleso a rozpálenou akumulční složku procházel čistý vzduch, ohříval se a stoupal otevřenými průduchy do vytápěné místnosti. U konvekčního způsobu vytápění bylo topeniště, neprodyšně uzavřené klenutým pláštěm, vložené do komory pro ohřev teplého vzduchu nebo pod ni. Kouř byl odváděn z topného tělesa do komína, takže ohřívání vzduch s ním vůbec nepřišel do styku a vytápění mohlo být nepřetržité. Kromě Brandýsa nad Orlicí jsou zatím průduchy v klenbě sloužící k průchodu teplého čistého vzduchu do vyhřívané místnosti v našich zemích známe pouze z hradu Myšence (Hauserová 2003, 58, 60).

Užití křížové klenby k zaklenutí sklepa svědčí o tom, že teplovzdušné zařízení na hradě v Brandýse bylo konvekční, protože tvar klenby, která je nejvyšší v místě, kde je výklenek s průduchy, neumožňuje důkladné vyvětrání prostoru nad otopným zařízením tak, aby průduchy mohl proudit do místnosti nad sklepem čistý ohřátý vzduch. Pokud by stavitel chtěl použít akumulční topení, zvolil by jinou klenbu, např. valenou.

Zajímavé je užití dvou kleneb nad sebou, které si vynutila existence výklenku ve spodní klenbě. Toto bezesporu stavebně náročné řešení svědčí o významu a potřebnosti vpadliny. Teplovzdušná zařízení obsahovala většinou kromě otopného zařízení a komory pro ohřev čistého vzduchu i obslužný prostor. V Brandýse nejsou stopy po tom, že by v rámci sklepa byl tento prostor vydělen. Pokud se do sklepa vcházelo šíjí z nádvoří, ani zde nebyl dostatečný prostor na vytvoření místa pro obsluhu otopného zařízení. Je možné, že právě proto byl

Obr. 4. Zaměření obdélné vpadliny s průduchy, umístění cihel ve spodní části průduchů doplněno dle dochovaných fragmentů a otisků. Zaměření M. Cejpková.

Obr. 5. Jeden z průdůchů v obdélné vpadlině. Foto M. Cejpková.

v klenbě vytvořen výklenek, do kterého byla ukotvena konstrukce, spojující otopné zařízení s průdůchy pro horký vzduch. Vnitřní prostor této konstrukce by pak fungoval jako komora pro ohřev teplého vzduchu.

Kouř s největší pravděpodobností odcházel komínem umístěným v síle zdi některé z obvodových stěn. Na hradech Myšenci a Kamýku, kde se předpokládá rovněž užití konvekčního teplovzdušného zařízení, ústily komíny nad vstupními dveřmi. Na základě zahraničních analogií je však možné konstatovat, že to nebylo pravidlo. V Brandýse byl vstup nejspíše šíjí z nádvoří, tj. od severu. Bohužel horní část severní zdi je destruovaná a její zbytek je překrytý násypem. Rovněž východní a jižní zeď jsou z větší části zasypané. Vyloučit je možné pouze západní zeď, u níž ani v dochované, ani v destruované části není viditelná žádná stopa po komínovém otvoru.

Informace o velikosti a přesném umístění otopného zařízení, vyústění komína a snad i o útvaru spojujícím vpadlinu s průdůchy s otopným zařízením by mohl poskytnout pouze archeologický výzkum v zavalené části sklepa. Vzhledem k tomu, že otopná zařízení byla většinou konstruovaná ze stavební keramiky na hlínu (Hauserová 2003, 61) a nevíme, zda zařízení spojující výklenek a otopné zařízení dosahovalo až na podlahu sklepa, nelze vyloučit, že stopy po nich budou minimální nebo vůbec žádné.

Otázkou je také datace teplovzdušného zařízení na brandýském hradě. Určení stavebního vývoje hradu je bez archeologického výzkumu složité, protože ve zřícenině se nedochovaly žádné architektonické články. Dosavadní bádání se shoduje v tom, že první fáze výstavby náležela bergfritové dispozici a skládala se z bergfritu na severovýchodním nároží a hradního paláce na jihozápadní straně hradu. Pravděpodobně na základě názorů J. Čížka a J. Slavíka (1987, 89–90) i ostatní autoři (Musil 1995, 14; Durdík 1999, 83) považují za nejstarší palác stavbu se dvěma valeně zaklenutými sklepy na západním čele hradu. Sklep zaklenutý křížovou klenbou berou jako součást mladší palácové budovy, která podle J. Čížka, J. Slavíka i F. Musila vznikla až při renesanční přestavbě. T. Durdík konstatuje, že zatím nevíme, kdy se začalo s rozšiřováním obytných prostor jádra hradu, jejich dnešní podobu považuje za výsledek renesančních úprav.

Při podrobném průzkumu sklepních prostor byly zjištěny některé skutečnosti, které nasvědčují tomu, že stavba na jižní straně hradu mohla být součástí nejstaršího paláce. Na zdi, oddělující střední a východní sklep, není žádná stopa po dodatečném připojení klenb východního sklepa. Prostor mezi oběma klenbami ve východním sklepe i klenební kapsy

nad nimi byly vyplněny naplocho kladenými kameny na maltu, což je méně obvyklé řešení. Stejným způsobem byly vyplněny klenební kapsy valené klenby v severozápadním sklepě, kde je to viditelné díky rozsáhlé destrukci klenby. Konstrukce štěrbinových okének ve valeně klenutých sklepech na jihovýchodě i v zasypaných sklepech na jihu je totožná (okno se směrem ven zužuje, v interiéru je zaklenuté nízkým segmentovým obloukem, který je po dostatečném zúžení nahrazený velkými kamennými překlady). Také užití teplovzdušného vytápění, které patří mezi starší otopné systémy opouštěné od sklonku 14. století (Hauserová 2003, 65) by umožnilo zařazení minimálně východního sklepa do nejstarší hradní stavby. Z destrukční vrstvy přímo nad klenbou sklepa pochází nález zlomku čelní vyhřívací stěny komorového kachle s motivem lva z 15. století, který naznačuje, že v této době již teplovzdušné vytápění mohlo být nahrazeno kachlovými kamny.

Konečné řešení nastiněných otázek a hypotéz by mohl přinést pouze archeologický výzkum. Jeho provedení zatím není reálné, protože majitel hradu, Město Brandýs nad Orlicí, nemá v současné době k dispozici finanční prostředky na opravu hradu, která by měla začít právě v tomto místě.

Za konzultaci a připomínky děkuji ing. arch. M. Hauserové, CSc. a ing. J. Slavíkovi.

Literatura

- ČÍŽEK, J.–SLAVÍK, J., 1987: Brandýs nad Orlicí, o. Ústí nad Orlicí. Ročenka Klubu Augusta Sedláčka. 88–94.
- DURDÍK, T., 1999: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha. 82–83.
- FIALA, Z.–HEŘMANSKÝ F., 1976: Zbraslavská kronika. Praha.
- HAUSEROVÁ, M., 2003: Teplovzdušné vytápění ve středověku. Svorník 1/2003. 49–74.
- KČ., 1914: Království české, díl VI., východní Čechy. Praha. s. 289–294.
- MALATÁK, D., 1999: Dějiny brandýského hradu. Seminární práce z historické topografie. FF MU Brno, Ústav pomocných věd historických, archivnictví a knihovnictví. Nestránkováno. Práce uložena v archivu MěÚ Brandýs nad Orlicí.
- MUSIL, F., 1995: Hrady, tvrze a zámky okresu Ústí nad Orlicí. Ústí nad Orlicí. s. 14–16.
- MUSIL, F., 2002: Osídlování Podorlicka v době předhusitské. Ústí nad Orlicí, 159–161.
- NEŠPOR, J.–HORČIČKA, J., okolo 1900: Průvodce po východních Čechách. 41.
- PROFOUS, A., 1954: Místní jména v Čechách, díl I. A–H. Praha. 161.
- SEDLÁČEK, A., 1883: Hrady, zámky a tvrze království českého, díl II, Praha. s. 132–144.
- WIRTH, Z., 1902: Soupis památek historických a uměleckých v Království českém. Politický okres vysokomýtský. Praha. 8.

Zusammenfassung

Erkenntnisse über dem Warmluftsystem auf der Burg Brandýs, Bez. Ústí an der Orlice

Die Burg Brandýs an der Orlice haben die Angehörigen des Adelgeschlechts von der Burg Brandis in Sachsen im 4. Viertel des 13. Jhs gegründet. Der Renaissance-Umbau der Burg geschah zwischen den Jahren 1547–1553. Seit 1652 war die Burg wüst.

Die Burgdisposition war dreiteilig. Der Zugangsweg führte vom Westen über die Gräben und zwei Vorburgen in den Burgkern, der das westliche Ende des Sporns eingenommen hat. Der Burgkern und die 2. Vorburg wurden durch den Bretterzaun geschützt. Der Burgkern hat eine schmale Ovalform, die durch eine Schanze und durch den Burggraben befestigt wurde. An der nordöstlichen Ecke befindet sich ein Schuttkegel, der als Rest eines Bergfrits sein könnte. An der westlichen und südlichen Seite befinden sich Reste der untergezellerten Bauten, die durch die Schartfensterchen in der Umfassungsmauer beleuchtet wurden (Abb. 1, 2).

Zu dieser Zeit sind nur drei Keller an der südwestlichen Seite der Burg zugänglich. Für die Burgbeheizung war der östliche Keller wichtig. Dieser Kellerraum war 3,7 m breit und 4,0 m lang. Sein Raum war durch zwei Wölbungen zugewölbt. Das untere Kreuzgewölbe ohne Rippen ist mit schmalen Tonschiefersteinen zugewölbt. Im Gewölbegipfel ist absichtlich eine Vertiefung (1,53×1,0 m) ausgelassen. Über das Kreuzgewölbe befindet sich ein zweites Gewölbe, das auf das erste auf Ort und Stelle der länglichen Nische dicht aufsitzt. Im oberen Gewölbe sind in einem länglichen Raum sechs Luftlöcher ausgemauert, die direkt nach oben in einen Raum über dem Keller zielen. Fünf Luftlöcher blieben erhalten, der größte Teil des 6. Luftlochs ist eingestürzt. Die Ränder der Luftlöcher bildeten im Gewölbe sechs Ziegel und über die Ziegel wurden die Luftlöcher aus Stein gemauert (Abb. 4, 5).

Die Fundsituation im östlichen Keller kann man als Reste des Warmluftsystems interpretieren. Die Benützung des Kreuzgewölbes zur Kellerwölbung spricht dafür, daß die Warmlufteinrichtung auf der Brandysburg konventionell war, weil die Gewölbeform eine grundsätzliche Lüftung des Raumes über die Heizeinrichtung nicht ermöglichte. Die Benützung von zwei Gewölben übereinander ist interessant. Diese Lösung hat die Existenz einer Nische im unteren Gewölbe verursacht. Diese anspruchsvolle Baulösung betont die Bedeutung der Vertiefung. Die Warmluftsysteme beinhalteten meistens außerhalb der Heizeinrichtung und des Kammers für die Aufwärmung der reinen Luft auch einen Dienstleistungsraum. In der Brandýsburg gibt es keine Spuren, daß ein Raum dieser Art im Keller existierte. Es ist möglich, daß eine Nische, in der eine Konstruktion geankert wurde, deshalb im Gewölbe gemacht wurde. Diese Konstruktion sollte die Heizeinrichtung mit den Luftlöchern verbinden. Der innere Raum dieser Konstruktion würde dann als Kammer für Bewärmung der Luft fungieren. Der Rauch ging mit großer Wahrscheinlichkeit durch den Kamin, der in einer der Umfassungsmauer untergebracht wurde, fort.

Die bisherige Forschung hat den Ostkeller als Bestandteil des jüngeren, manchmal sogar Renaissance-Pakastes gehalten. Die Ergebnisse der bauhistorischen und oberflächigen Untersuchung und die Existenz der Warmluftbeheizung zeigen, daß dieser Raum ein Bestandteil des ältesten Burgbaus war.

Abbildungen:

1. Burg Brandýs. Luftansicht.
2. Burg Brandýs. Der Burgkern mit dem Verzeichnen der zugänglichen Keller.
3. Burg Brandýs. Verzeichnen der zugänglichen Keller nach J. Čížek und J. Slavík (1987 und 1992).
4. Burg Brandýs. Das Vermessen der länglichen Vertiefung mit den Luftlöchern, Unterbringung der Ziegel im unteren Teil der Luftlöcher.
5. Burg Brandýs. Ein der Luftlöcher in der länglichen Vertiefung.